

Avsnitt 88: Lyssnarfrågor till Peter Karlsudd

INTRO: Vi på Specialpedagogiska skolmyndigheten arbetar för att alla barn, elever och vuxenstuderande, oavsett funktionsförmåga, ska nå målen för sin utbildning. I podden Lika värde förklarar, fördjupar och diskuterar vi specialpedagogik och ger goda råd till dig som arbetar i eller har barn som går i förskolan och skolan. Om du vill veta mer om SPSM och vilket stöd vi erbjuder, gå in på vår webbplats SPSM.se och följ oss i sociala medier. Fler avsnitt av podden Lika värde hittar du på SPSM.se och där poddar finns.

ERIKA: Hej och välkomna till Specialpedagogiska skolmyndighetens podd Lika värde. I dagens podd har vi ett nytt upplägg. Jag som leder samtalet heter som vanligt Erika Bergman och arbetar på SPSM och jag brukar ju vara den som ställer frågorna, men den här gången är det ni lyssnare som har skickat in frågor till oss. Och det är du, Peter Carlstedt [?? 0:01:08], professor i pedagogik vid Linnéuniversitetet, som kommer att svara på området som är i fokus, fritidspedagogik. Så jag vill börja med att säga varmt välkommen till dig Peter.

PETER: Tack så mycket. Tack.

ERIKA: Och innan vi går in på frågorna så skulle jag vilja att du presenterar dig. Du är ju professor inom pedagogik och har ägnat en hel del av din tid åt just fritidshemmens verksamhet, så berätta lite mer om det för oss.

- PETER: Ja, jag började min yrkeskarriär som fritidspedagog. Jag avslutade min utbildning 1980 i Växjö och sen jobbade jag på fritidshem i fem år här i Kalmar. Sen var jag föreståndare på en förskola och ett fritidshem i tre år men sen utbildade mig till metodiklärare. Det fanns på den tiden. Och efter det så fick jag anställning på en gymnasieskola som barnavårdslärare. Och där var det ju utbildning av barnskötare och det var många barnskötare som arbetade på fritidshem och det är det väl fortfarande. Sen 1990 så kommer jag till högskolan i Växjö och började arbeta som metodiklärare och där har jag blivit sen på universitet och högskola i ... ja, det 33 år nu då. Och har väl hållit det här med fritidshem levande hela den tiden. Jag disputerade 1999, då var det en avhandling som hette särskolebarn i integrerad skolbarnsomsorg. Och det var väl en av de första avhandlingarna som handlade om fritidshem som var skriven av en fritidspedagog. Sen har det kommit ut många avhandlingar och det är full rulle på forskningen nu.
- ERIKA: Det låter som en lång tid tänker jag, både i verksamhet men också inom forskningen i det här området.
- PETER: Ja, jag kan ju säga att jag började forska då innan -99 kan man säga då.
- ERIKA: Jag tänker också innan vi går vidare i samtalet så får du också gärna kort berätta om fritidshemmets uppdrag och hur läroplanen ser ut. För jag föreställer

mig att det skiljer sig från grundskolans läroplan förstås.

PETER:

Ja, det är ju ett nytt kapitel i läroplanen för fritidshemmet som tydliggör att verksamheten ska bedrivas målstyrt. Det är väl i den delen ganska likt den obligatoriska skolan. Vi delar ju läroplan och utbildningsbegrepp. Det här begreppet undervisning har kommit in också i fritidshemmets verksamhet, men den ska ges en vidare tolkning. Och fortfarande står väl omsorg och utveckling och lärande, det är mer en helhet då inom fritidshemmet. Och så är det två viktiga ord, komplettera, kompensera som ska gälla för fritidshemmets verksamhet. Och det gäller väl både skolan att komplettera och kompensera men även hemmiljö och den miljö man växer upp i. Sen har det blivit, anser jag i alla fall, mer individuellt inriktat. En individuell lärmiljö som har kommit i förgrunden. Då är det mer fokus på de traditionella skolämnena, att stötta dem så att säga eller förstärka dem, att kompensera och komplettera. Och då ska ju lärandet vara situationsstyrt, upplevelsebaserat, grupporienterat i högre grad än vad den är i skolans verksamhet. Och så ska man också ta större hänsyn till elevernas behov, intresse och initiativ. Det är väl det som fortfarande utmärker fritidshemmet. Att man har en vidare ram att arbeta, en större frihet, flexibla sätt att möta de här målen då för att uppfylla målen.

- ERIKA: Vad kan man då förstå det så att målen har blivit mer lika men att man har en större variation när det kommer till arbetssätt för att jobba med lärandet?
- PETER: Ja, det vill jag nog påstå att det är så, ja.
- ERIKA: Du har ju fokuserat på något som heter inkluderande fritidshemspedagogik och det beskriver du också i en forskningsskrift för SPSM:S räkning. Kan du bara kort berätta vad det är för någonting?
- PETER: Fritidshemmets uppdrag är ju att inkludera alla barn, att skapa en miljö som kan möta olikheter. Men under senare år så har det blivit svårare att göra det. Dels att det är ändrade krav men också med minskade resurser. Det är stora barngrupper, det är lite personal och det är krav på fritidshemslärarna att göra många olika saker och många gånger i den obligatoriska skolan. Så att det har resulterat i att fler och fler särskilda fritidshem startas för att värna den här gruppen. Och det är ju olyckligt, för att fritidshemmen har en tradition av att möta barn i behov av särskilt stöd på ett inkluderande sätt tycker jag. När jag utbildade mig och började jobba då 1980 så såg det ut så att vi var två fritidspedagoger, men det var 17 barn, två heltider, en halvtid i köket som arbetade. Vi hade inte så mycket uppdrag i skolan. Vi hade kontakt med skolan men inte det ansvaret. Och så var det dagkolonier och så. Det var gott om medel och bra resurser. Och visst klarade man att öka barngrupperna, men nu är de väldigt ... det är väldigt

mycket barn och lite personal så att det är väl svårare att uppfylla det här uppdraget då att inkludera alla.

ERIKA: Du tänker att det är bakgrunden till att det också blivit svårare i sådana fall att jobba på det sättet för att det är för stora barngrupper och för lite personal, men kanske också då tillräcklig utbildning?

PETER: Absolut. Ja, över 60 % av personalen på fritidshem som saknar en pedagogisk högskoleexamen så att det är en hög andel. Och det är det fortfarande. Det är svårt att rekrytera behörig personal.

ERIKA: Och en förklaring till det som du beskriver, den här utvecklingen.

PETER: Det är det här med tid till planering, utvärdering och liksom att arbeta med fritidshemmets pedagogik på den icke obligatoriska tiden då den blir mindre och man har inte det utrymmet man har haft.

ERIKA: Så också sämre förutsättningar att planera?

PETER: Ja, det är en helt annan situation än när jag utbildade mig och började jobba.

ERIKA: Intressant tänker jag att jag få den här tidsresan också, att man förstår hur det har varit och hur det ser ut idag och hur det påverkar hur man kan lägga upp sitt arbete och klara sitt uppdrag tänker jag. Jag tänker nu ta vi tag i de här frågorna som har kommit inskickade till oss. Så tänker jag. Och en fråga är ... jag hade kontakt faktiskt på telefon, det var en fritidspedagog som hörde av sig och beskrev att hon har arbetat länge

inom fritids och beskrev då en verksamhet med en åldersblandad grupp och med elever också från grundskolan. Hon beskrev att det var en fördel att det fanns en mångfald i gruppen och att det var åldersblandat just för att då blev det också lättare att jobba, tyckte hon, på ett inkluderande sätt. Finns det forskning som visar fördelar och nackdelar med åldersblandat eller att man delar in grupper efter ålder när det kommer till att skapa grupper där barn med sina olika förutsättningar kan vara med, vara delaktiga och trivas? Hur ser det ut?

PETER:

Ja, det finns forskning kring det som kallas syskongrupp och det som kallas utvidgade syskongrupper och åldersindelade grupper. Så det är väl lite vad det är man vill ha och vad man ser som fördelar och nackdelar och vad man har för syn på omsorgen eller på utbildningen och ... så det är väl ingen forskning som entydigt visar, pekar åt håll något som är bäst eller ... så jag tror inte att man kan plocka fram någon forskning som säger att det här är det bästa eller det sämsta. Utan fortfarande är det ju såna faktorer som, personalen är jätteviktig och hur man ser på sitt uppdrag och så vidare. Och sen hur man organiserar det då, det är klart det har betydelse men det viktigaste är nog att man tror på det system som är och att man jobbar bekvämt med det. Så man kan nog lyckas göra en bra verksamhet med olika organisationsformer. Men resurserna måste finnas där förstås.

- ERIKA: Och det är egentligen, tänker du, kanske det viktigaste, just att det finns resurser? Att oavsett vad man har för inriktning, att kunna bedriva verksamheten så bra som möjligt och hinna med och räcka till.
- PETER: Absolut. Och i begreppet resurser menar jag också att det ska vara kompetent personal. Jag tycker man måste värna om fritidshemmets särskilda uppdrag och inte gå för nära skolans verksamhet.
- ERIKA: Och det här är några frågor faktiskt som jag tycker är lite inne på det område som du pratar om nu. För en fråga som kommit in till exempel som jag tänker vi kan ta nu, det handlar ju om vilket intresse kan man se att skolhuvudmän visar sina fritidsverksamheter, de som är ytterst ansvariga för både skola och fritidsverksamhet? Tar de tillräckligt med ansvar för den här frågan och verksamhetens förutsättningar? Lite som du varit inne på det här med personalresurser också i fråga av att man faktiskt har utbildning och fortbildning och så vidare. Vad ser du?
- PETER: Ja, här finns det också mycket forskning numera om rektorernas roll för verksamheten. Och den visar väl att många av rektorerna inte är speciellt insatta i fritidshemsverksamheten och att den många gånger blir lägre prioriterad, att man satsar de personalresurser man har på fritidshemmet mer på den obligatoriska skolans verksamhet. Sen finns det så

klart lysande undantag där rektorn är väl insatt och värnar fritidshemmets verksamhet.

ERIKA:

För nu kommer du in på en annan fråga här som vi också har fått inskickad, att det på fritids finns flera olika personalgrupper som arbetar tillsammans. Och då kan det också vara olika chefer som styr, att det kan vara en biträdande rektor, det kan vara en rektor som styr den andra gruppen och så kanske någon ytterligare rektor som styr. Kanske framför allt när det handlar om ... ja, någon är chef för de som är elevassistenter som kommer in på fritids, någon är chef för fritidspedagoger eller lärare i fritidshem. Och någon kanske också om det nu skulle vara integrerat, chef för grundskolans personal. Och att det här blir också som en slitning som flyttar in lite grann i den här verksamheten. Hur behöver man göra på ledningsnivå är frågan för att det ska fungera i fritidshemmen när det gäller både det praktiska, hur man ska lägga upp det men också inriktningen för verksamheten, vad man ska satsa på, hur man ska prioritera?

PETER:

Det finns ju en risk för, ja, bland annat konkurrens i en sån modell, att man har konkurrens kring medel och ... så det är klart, de måste kommunicera med varandra. Man måste ju ha en modell där man möts och där man diskuterar varandras verksamheter och problem och löser det tillsammans. Man måste sträva efter att få en samordnad styrning då. Det är väl ofta en rektor som ansvarar för hela verksamheten och

fritidshem och obligatorisk skola. Men den här modellen ...

ERIKA: Det är det vanliga?

PETER: Det är det vanliga, vill jag påstå. Men det finns säkert såna här konstruktioner också. Förutsättningen är att man att man pratat sig samman och möts ofta och kommunicerar med varandra och hjälper varandra.

ERIKA: Sen har vi också fått en fråga, den har du varit inne lite grann på. Men den handlar också just om den här resursfrågan och då är frågan rakt upp och ner bara får fritidsverksamheterna resurserna de behöver för att klara sitt uppdrag? Inklusivt då just det här tillgången till utbildad personal som kan jobba i enlighet med fritidshemmets läroplan. Vad är det du ser?

PETER: Nej, tyvärr ser jag ju att det måste stärkas där, det måste bli mer behörig personal, det måste bli fler som utbildar sig. Det är väl lite bättre just när det gäller de orter där utbildningen är placerad. De har alltid haft lättare att rekrytera utbildad personal. Att man som student läser och så stannar man i den stad man har studerat. Så det här ser lite olika ut runt om i landet. Men åter igen, generellt så måste man stärka det här.

ERIKA: En annan fråga som har kommit in, som ju också ligger väldigt nära den här, det är konstaterandet, elevassistenter är ju viktiga och är många gånger med i verksamheten och lyfter lärandet hos barnen på

fritids. Men ofta unga, utbildade. Och frågan handlar just om hur kan man lyfta deras betydelse och stärka den här personalgruppen så att man kommer in i arbetet och kanske få grann en bättre ställning också upplevde jag det som i själva frågan.

PETER: Ja, när det gäller det här, vad ska vi säga, elevassistent då, är det väl en sak som jag funderat på som jag tycker är lite märklig, så om man är i den obligatoriska skolans verksamhet, då kan det många gånger vara fritidshemslärare som är assistenter åt ett barn och jobbar där under skoltid. Och då är man en kvalificerad högskoleutbildad medarbetare. Sen när man kommer till fritidshemmet, då måste den här fritidshemsläraren ta ett mer samlat grepp över gruppen. Och då önskar man många gånger en elevassistent till samma barn och då blir det också många gånger kanske en ung och utbildad elevassistent. Så på något sätt så devalverar man betydelsen av ... betydelsen av verksamheten då att skolan är viktigare än fritidshemmet. Det kan jag tycka är lite märkligt.

ERIKA: Just det. Du menar vad man som elevassistent behöver klara av eller vad man ska säga, eller ha för bakgrund då? Om man ska kunna vara ...

PETER: Ja. Men vad kan man göra för utbildning? Ja, jag tror man kan rikta utbildning till den här gruppen, de behöver inte vara ... alltså all utbildning är ju bra. Men jag tror också att fritidshemslärare bär på en kunskap och en erfarenhet kring det här så att man

kan använda ... ja, förstapedagog eller erfarna fritidshemslärare som utbildare. Det kunde vara något. Till exempel i en kommun som tar den här uppgiften och samlar ihop de här assistenterna och har en slags internutbildning och diskutera de här speciella frågorna som gäller för fritidshemmens verksamhet. Så det där går att göra mycket, absolut gör det. Man kan stärka det. Sen kan man ju hoppas att det här med elevassistenter ... måste också jobba för hela gruppen, inte bara direkt mot individen. Så att det inte blir som man ibland hör att det skulle ... ibland används ord som punktmarkering eller att man har en särskild verksamhet i verksamheten. Så det gäller ju att man jobbar inkluderande och det innebär ju att man också jobbar in mot den övriga gruppen. Det kan vara ett problem som man kan se att ibland blir det liksom ett litet fritidshem i fritidshemmet och det är inte meningen utan det gäller ju att använda de här assistenterna på rätt sätt.

ERIKA:

Och jag tänker nu när du beskriver det där att det kanske var det som den här frågeställaren var ute lite efter. Just det där att hur kan man komma ifrån att det blir en elevassistent som bara är tänkt att jobba med en person till att bli en del av det här arbetslaget som jobbar tillsammans för att förstärka lärandet och så vidare. Hur kan man göra? Vad finns det för tankar och kunskap om hur man gör den resan. Men då säger du precis ... dels så mer utbildning men också att man kanske kan skapa utrymme för att lära inom

organisationen också då säger du. Att de som är erfarna får föra över.

PETER: I obligatoriska skolans värld så pratar man om lärarassistenter, i vissa fall elevassistent eller pedagogassistenter. Men man skulle kunna tänka sig att fritidshemlärarassistenter kanske skulle signalera att man jobbar på att förstärka gruppen, även om bakgrunden är att stödja barn i behov av särskilt stöd. Men när man just säger elevassistent, så blir det ju knutet till en individ många gånger. Så jag tror att ... och när man då pratar om fritidshemslärarassistenter så är ju det en personalförstärkning kan man säga. Och det är ju det man är ... som jag tror är mest angeläget att man får det, för då kan man också använda vad ... de ordinarie fritidshemslärarna kan lägga mer kraft runt den här gruppen som vi definierar som barn i behov av särskilt stöd.

ERIKA: Det är som ett skifte tänker jag det du beskriver just att det handlar om att förstärka och stärka varandra som personal och inte vara bara fokus på en elevs eller ett barns behov. Nu har vi kommit till den sista frågan. Vad är den största utmaningen framöver för fritidspedagogiken? Hur skulle du vilja att det vore och hur kommer vi dit i såna fall? Det är en stor fråga.

PETER: Jag tycker nog att alla ska ha chansen att komma till fritidshemmet. Det är en sån sak som jag tycker är viktigt att man är öppna för, för alla i de här åldrarna. Och då kanske den måste vara avgiftsfri. Den behöver inte vara obligatorisk, men en avgiftsfri verksamhet

som är öppen för alla. Det är i den riktningen jag vill att man ska jobba. Och då måste man också ... ett av våra största samhällsproblem är den här segregationen och om man kan bryta den och få en plats där man möts från olika områden och från olika samhällsklasser i ett fritidshem som har bra resurser så tror jag man kan stävja det våld som finns. Det utanförskap många känner nu. Så det är väl idealet för fritidshemmet i framtiden. Och så tycker jag att man måste också jobba för att bibehålla de värden som den verksamhet som fritidshem stod för. Att lyfta mer det här med jämlikhet, demokrati, solidaritet, empati Att jobba hårt för det och med den metodik man har och att skapa det här mötet. För då kan vi nog förändra det samhället som nu är på väg i fel riktning. Att fånga upp de här ungdomarna eller barnen som vi ser i runt om i hela landet, som är på väg in i kriminalitet och gängstruktur och så. Om man möter dem tidigt, jobbar med de här värdena och jobbar med en verksamhet som är i den här riktningen. Inte bara individuella, alltså traditionella skolvärlden och ämnen och så utan att verkligen trycker på det här så tror jag att vi kan göra mycket större nytta. Så som sagt, vara avgiftsfritt och öppet för alla. Det är en önskan jag har och att man möts över de här gränserna som finns.

ERIKA:

Du menar att man får en chans att förlänga den dag som man faktiskt är i skolans regi och med de resurser och med det lärande det innebär, så att det blir mer likvärdiga förutsättningar? Att man ... eller jag tänker

att det kompensatoriska uppdraget sträcker sig över hela dagen. Är det så man kan tänka?

PETER: Men jag tänker just på fritidshemmets del, att den är efter skolan när skolan är slut och fritidshemmet börjar. Den delen ska vara öppen för alla. Och den platsen där man möts ska vara en plats där man möts från olika områden, olika socioekonomisk bakgrund och etnicitet. Så att det inte blir det här ... det här utanförskapet, den här segregationen. Det är ju en grupp som står utanför. Och sen bra med resurser, jobba med de här värdena. Och sen undvika de här särskilda grupperna eller särskilda verksamheter. För det är inte så lätt att bygga ett inkluderande samhälle. om man ... ja, under förskoletid och skoltid jobbar segregerat och uppdelat i grupper, sen ska man mötas, då är man ganska främmande för varandra tror jag. Ska vi leva tillsammans så måste vi lära tillsammans, var det någon som sa. Och det är väl väldigt klokt kan jag tycka. Och även på fritidshemmet, fast då med betoning på de här värdena.

ERIKA: Intressant. Men vad tänker du är i så fall om det är det här du skulle vilja hända i framtiden, vad är den stora utmaningen framöver då tänker du för att det här skulle kunna bli verklighet?

PETER: Om vi nu pratar om politiker, det är ju där besluten finns, jag tror att ett argument för att förstärka fritidshemmets verksamhet är just det som händer i samhället, med gängvåld, med barn som rekryteras in, som står utanför samhället. Jag tror det. Jag tror att

fritidshemmet har en väldigt viktig uppgift i framtiden och ... om man bara ger den verksamheten möjligheter så tror jag vi kan vända på den här trenden så att säga.

ERIKA: Ja, då får det bli dina avslutningsord för nu är det dags för oss att avrunda. Jag vill tacka dig Peter för att du var med i podden och tog dig tid att svara på alla de här frågorna.

PETER: Tack så mycket, det var trevligt att vara med.

ERIKA: Och sen vill jag också tacka er lyssnare som har bidragit med de här frågorna till samtalet. Och om ni vill fördjupa er mer i det som rör fritidshem och fritidsverksamhet så kan man hitta mer information på vår webbplats SPSM.se. Där finns ju också flera nya forskningsskrifter om fritidshem och där har du också bidragit till en av dem, Peter. Så vi får säga tack för idag och på återhörande till er som har lyssnat.

OUTRO: Tack för att du har lyssnat på SPSM:s podd Lika värde. Fler avsnitt hittar du på SPSM.se och där poddar finns.